

עין משפט
גזר מצוה

לה:

אתרוג **ב**תפיסת הבית **ב**סוף יש נוחלין **ב**צ"ב דף קל: ושם) **א**כל גבי מנה **כ**שאלכ ממנה כמה זיתים **א**ם יש משלו **כ**ית יאל ומהאי טעמא **נ**מי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי דתניא הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת ובודאי איירי מדזקוק להפריש תרומה גדולה ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי שזיש שם חמשת רבעים בלא חלקו של כהן (אע"ג) דבפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) ילפינן עיסה דשותפין:

דבתיב עריסותיכם תרי זימני. אע"ג דתרווייהו דרשינן מנחות פרק ר' ישמעאל (דף סו.) למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש ועוד דריש ליה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עריסותיכם כשיעור עיסת מדבר הכא דהוי בעלמא הוא: **מפני** שמבשירה. שהוליד כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוס כדתנן בפירקין (דף מז.) ומחזירו למים וכשנטולו נוטפין מימיו על האתרוג והוא מני למימר איכא בינייהו שכבר הוכשר: **דאי** בעי מפקד נבסיה. לא הוה כריך להאי טעמא אלא משום

דיש צו היתר אכילה לעני כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דהוי לכהן ודכוותה בפרק מפנין (שבת דף קס:) ושם תרומה ודמאי פריך בגמ' דמאי הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי צעי מפקד לנכסיה והוא מני למימר הואיל וחזי לעני כי היכי דשרי התם תרומה צדי ישראל הואיל וחזיא לכהן ובההיא דפרק בכל מערבין (עירובין דף לא.) דתנן מערבין בדמאי ומפרש בגמרא משום דאי צעי מפקד נכסיה התם ניחא דליטריץ לההוא טעמא ליצבה אפילו כסומכוס דפליג על ישראל בתרומה והאה לא פליג: **מאכילין** את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי.

משנה בפרק ג' דדמאי ופליגי בגמ' דירושלמי דרבי יונה אמר צעניים חברים וצאכסניא כרבי יהושע כדמפרש התם שהם ישראל ור' יוסי אמר צעניים עמי הארץ היא וצאכסניא נכרי: **וְאִמָּר רב** הונא **תנא ב"ש** אומרים אין מאכילין וסתם מתני' צמק' דמאי דמאכילין ותימה מאי קמ"ל רב הונא צמאי דצ"ש פליגי ואיכא לשנויי הכא כדמשני פ' בתרא דיבמות (דף קכב.) דתנן ומשיאין על פי בת קול אמר רבה צר שמואל בגמרא צ"ש אומרים אין משיאין ופריך מאי קמ"ל ומשני דהא קמ"ל דאי משכחת סתמא דתניא אין משיאין צ"ש היא ולא סמכין עלה:

עלֹתָה חזוית עַר רובו. בירושל'

משמע קלת דצי"ט [ראשון] דווקא מייפסל כדפרישית צריש פירקין: **נִטְלָה** בובנתו. צמתני' פי' צקונטרס צסס ר' יעקב הזקן ניטלה פטמתו ראש האתרוג ודוגמתו הפיעטמא של רמון וכאן פי' צקונטרס דר' יצחק בן אלעזר קרי צמתני' להאי פטמתו צוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמו צוכנא וצסס רצו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקאן שניהם צוצז עוקאן שניטל העץ מזה שחזך

צר אלעזר נטלה צוכנתו מה שזכנס בתוך האתרוג צוכנא הנכנס ומכה בצסימא. ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מזינו בכל מקום פטמא

עוקב: **האי אתרוג דאגליד**. נקלף: **כאהינא** סומקא. תמרה אדומה ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים צפירות:

לולב הגזול פרק שלישי סוכה

והיה צאכלסם. גבי חלה כתיב: **היא היא**. ודאי מסייע ליה ומאי לימא: **אלא ודאי**. צהא מסייעא ולימא דקאמרינן אסייעתא דאתרוג ומנה קאמר והכי קאמר לימא מסייע לרבי אסי צכולהו דמדצהא פליגי באתרוג ומנה נמי פליגי דהא חד טעמא הוא דהתם נמי לכס

כתיב ומנה נמי מחלה ילפא: **או דלמא שאני עיסה**. צהא הוא דקאמר ר"מ פטורה דכתיב מיעוטא יתירא אכל צחד מיעוטא לא נפקא לן דכיון דמשתרי לאכילה אע"ג דלית צה דין ממון לכס קרינא ציה: **שמכשירה**. לקבל טומאה דאמרינן צמתני' (דף מז.) מקבלת אשה מיד צנה ומיד צעלה ומחורת למים צצבת שהיו שורין האגודה צצבת' כדי שלא ייצשו וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה דכתיב (ויקרא יא) וכי יתן מים על זרע ואסור לגרוס טומאה לתרומה דכתיב (במדבר יח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה סימור: **שמפסידה**. קליפתה החיצונה נמאסת צמשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה כדפרישית: **הרי יש צה היתר אכילה**. לכהן וישראל נמי נפיק צה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לצן צמו כהן. אכל פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל והאומר כן רשע הוא: **הרי יש צה דין ממון**. כהן מקדש צה את האשה וישראל נמי אם נתנה לו הכהן מקדש צה את האשה ומוכרה לכהנים והדמים שלו: **על דמאי**. לקחם מעם הארץ וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין: **מאי טעמיהו דצ"ה**. הא לית צה היתר אכילה: **וחזי ליה**. דרוב עמי הארץ מעשרין הן וחומרא בעלמא הוא שהעמידו צספק טבל וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דצריהם: **אכסניא**. חיילותיו של מלך ומטיל מוונותיהן על צני המדינה:

הרי מכשירה. ומעשר שני צעי סימור דקודש איקרי דכתיב (ויקרא כו) וכל מעשר הארץ וגו': **למ"ד**. צעלה לפי שאין צה היתר אכילה אכל אי הוה צה היתר אכילה הוה מתכשרא ואפילו לית צה דין ממון הא יש צו נמי היתר אכילה ומתני' דתני כשר דצרי הכל היא ואפילו לר"מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא דהא צהא דין ממון לא צעינן דכיון דאכיל לה לכס קרינא ציה: **ומ"ד**. צערלה לפי שאין צה דין ממון דאי נמי הוה צה היתר אכילה הוה פסיל לה משום דליתיה ממון לשאר הנאות כגון מעשר שני בירושלים לר"מ: **מסניסין רצנן היא**. דאמרי מעשר ממון הדיוט הוא ולא ר"מ דאילו לר"מ פסול: **ה"ג אלא אי אסתר אסיפא אסתר**: **וצחוטמו**. צעוצי גצבו שמשפע משם ויורד לצד ראשו:

אפילו כל שהוא פסול. שנראה שם לעניים יותר משאר מקומות שצו שצאותו עוצי אדם נותן עיניו: **סני רבי יצחק צר אלעזר נטלה צוכנתו**. צמתניתיה הוה תני להאי נטלה פטמתו צוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין צוכנא זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב. אכל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקאן שניהם צוצז עוקאן שניטל העץ מה שחזך לגומא שצאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקב מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק

כר אלעזר נטלה צוכנתו מה שזכנס בתוך האתרוג כצוכנא הנכנס ומכה בצסימא. ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מזינו בכל מקום פטמא וקף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים צפירות:

כחלה

כאהינא סומקא. פי' האתרוג שנקלף עורו במקצת כמו פני תמרה אדומין, כשרה. וגרסינן נמי באלו טרפות הגלודה ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלין, שנקלף עורה כאהינא סומקא. והני מילי כולה אבל בשתייר מקצת מציל בגלודה.

מסורת הש"ס

א) פסחים לת. [פנהדרין קי"ג]. ב) דמאי פ"ג מ"א ברכות מז. שבת קכז: עירובין ח: לא. פסחים לה: א) [לעיל לג.]. ד) כמ"א: במ"ס. ה) [דבור זה שייך למשנה דלעיל לד:]. ו) [שייך לעיל במשנה לד:].

—❧—

הגהות הב"ח

א) גמ' ושלשה מקומות כשר אמר רבא כל"ל ומיתב ליה נמחק:

—❧—

גליון הש"ס

גמ' א"ר דבר זה וכו'. כעין זה לעיל דף ג ע"א:

—❧—

מוסף רש"י

עריסותיכם עריסותיכם תרי זימני. אכל המס לכס למעוטי שאלו וגזול, אכל אתרוג של מעשר שני האל דלמתיכי ליה לאכילה נפקי ציה ואפילו לר"מ (פסחים לח.). מאכילין את העניים דמאי. דרוב עמי הארץ מעשרים הם שובו עמי הארץ בעלמא הוא (ברכות מח.) וגבי הך הקילו רבנן (עירובין יז:) לא אסורבו עליהם מפני שצריכס לחור על סתם עס הארץ, וסמכו על חזונו עמי הארץ מעשרין (שבת קכז:). ואת אכסניא דמאי. חיל צני מלך שמתיל על צני העיר לזונס צצובס מלתמתו (ברכות מח.) אף: חילות מלכי ישראל המוטלים על צני העירות לזון להגין עליהם מאחיבין וישאלים (פסחים לה:) אף: חיל הכא למלך ישראל לטלהם על אויביהם וישאלים הם (עירובין יז:) והרי הם צעניים לפני שהם שלא מנקומם (ברכות שס) ופסחים שס).

—❧—

רבינו חננאל (המשך) דד של חזונם. כפיטמא של דד ונתניא בפרק יוצא דופן משתשחירי (השטומת) כדתנן פיטמא של רמין. אבל הא דתני ר' יצחק ניטלה בוכנתו, (הו)א קצה העץ הנחתן באתרוג, כגון בוכנתו דגרסי' בשטוית חולין האי בוכנא דשף מרובכתיה טריפה. ושם המדורר בוכנא, כדגרסינן בוכנא ואסיאת. ובאתרוג העץ שהוא תלוי בו באילן הוא כמין בוכנא, ובעיקר האתרוג חזקת כמו ואסיאת, והעץ נחתך בה. וקיימא לן שאם נעקרה בוכנא מן האסיאת, חיישינן שבא (ותיל) [ניטל] מגופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול. אבל אם הוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיאת, ונחתך העץ למעלה הימנה כשר, שהיה העיקר קיים, וזהו ניטל עוקבז כשר. נקלף. אוקמינא בשנקלף כולו, כלומר נפשטו קליפתו החיצונה, כולו פסול, אבל נקלף מקצתו ונשתתיר מקצתו כשר. כדריבא דאמר רבא האי אתרוגא דאגליד

- והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לקי' במדבר טו יט
- ראשית ערסותיכם חלה תרימו תרומה בתרומת גרן בן תרימו אהת: במדבר טו כ
- מראשית ערסותיכם תתנו לקי' תרומה לדתיתכם:

במדבר טו כא

רבינו חננאל

לחם מן העיסה, מה עיסה של מעשר שני לא, שנאמר עריסותיכם, אף מצה מעשר שני לא. לימא מסייע ליה, עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חייבת בחלה. וכי היכי דפליגי בעיסה, הכי נמי פליגי במצה ובאתרוג. ודחינן דלמא שאני עיסה דכתיב תרי זימני עריסותיכם, אבל הני לא. אתרוג של תרומה שמוא פסול. לפי שאין בו היתר אכילה. ושל תרומה טהורה לא יטול. פליגי בה ר' אמי ור' אסי, חד אמר מפני שמכשירה, כלומר משוי לה מנא, וחד אמר מפני שמפסידה במשמוש הידים. איכא בינייהו כגון שקרא עליה שם תרומה חזק מקליפתה, מאן דאמר מפני שמפסידה, הנה קליפה הפנימית אינה נפסדת וכשר, ומאן דאמר מפני שמכשירה הוי מכשירה ופסולה. ואם נטל כשר. ושל דמאי בית הלל מכשירין, דאית בית היתר אכילה, דאי בעי מפקד להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה. דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא. ושל מעשר שני בירושלים לא יטול. למאן דאמר שמכשירה הוי מכשירה. למאן דאמר שמפסידה הוי מפסידה. ואם נטל כשר. למאן דאמר לפי שאין לו בה דין הכל היא. למאן דאמר לפי שאין לו בה דין ממון, רבנן היא. מתני' עלתה חזוית על רובו פסול. אוקימנא בין במקום אחד בין במקומות הרבה, אם תצטרף מכל מקומות שיש בו החזויות נמצאו רוב אתרוג חזוית ופסול. עלתה חזוית על מיעוטו כשר. ואוקימנא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול. ובחוטמו אפי' לא עלתה בו חזוית אלא במשורו, פסול. ניטלה פיטמתו. חוטמו של אתרוג ושרושתו, גרסינן בירושלמי פיקא. ניטלה פיטמתו. נראין הדברים שהוא

^[א] השלן אנו מדזקקנ ואלו דרי"ל דפסול מליטול לכתלה